

СПЕЦИФІКА НЕОЛОГІЗМІВ У МОВІ СУЧАСНИХ ЗМІ

Пігур Мирослава Василівна,

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри української мови та методики її навчання,

Тернопільський національний педагогічний університет

імені Володимира Гнатюка

Новотвори – складне й багатогранне явище в лінгвістиці. Деякі науковці говорять про виокремлення неології в окрему галузь лінгвістичних знань (О. Турчин, Ж. Колоїз, Н. Адах). У Франції, Німеччині, Англії створюють спеціальні центри досліджень неології.

Мова, як відзначають лінгвісти, – це динамічна система, для якої здатність до розвитку є природним способом її соціального існування. Вона організована таким чином, що постійні динамічні процеси відбуваються у ній завдяки її призначенню – функціонувати в суспільстві, забезпечуючи його комунікативні потреби.

Неологізми виникають у мові безперервно, охоплюючи всі сторони діяльності людини, відображаючи зміни, що відбуваються в житті суспільства.

Вони виникають із різних причин:

1) потреби людини давати назви новим предметам, явищам, поняттям, діям, властивостям: *флешка, айфон, драйвер, тітушки, роумінг, провайдер, айпад, оригамі*;

2) потреби замінити назву реалії, яка існує в мові, новою лексемою, точнішою, зручнішою для спілкування: *комюніке* (коротке повідомлення про стан переговорного процесу), *пріоритет* (надання переваги, першості), *саміт* (зустріч, переговори глав держав, урядів);

3) бажання назвати образно той чи інший предмет, те чи інше явище, поняття, якість, дію; такі неологізми виконують у мові художньо-образну функцію: *яблунево, затрояндити, сколінений, життєсмерть* і под.

Нові лексеми в мові з'являються такими шляхами:

1) внаслідок запозичення з інших мов: *моніторинг* (спостереження), *абіогенез* (самозародження), *диспартний* (несумісний);

2) шляхом словотворення на базі рідної мови або запозичених елементів: *піаритися*, *рейдерство*, *масмедійний простір*;

3) внаслідок семантичного дериваційного процесу: *підірвав* інтернет, *долар просів*.

Значна кількість інноваційної лексики в сучасних українських ЗМІ – різноманітні запозичення, які в більшості випадків не мають українських відповідників, виникли внаслідок лакуарності української мови та запозичені з інших мов як безеквівалентна лексика: *хештег* (англ. hashtag, від hash – «символ ґратки», «октоторп») – слово або фраза, яким передує символ «#». Серед основних джерел запозичень останніх років різноманітні лексеми на позначення понять зі сфери інформаційних технологій (*спам* (від англ. spam), що називає масове надсилання інформації через інтернет адресатам без їхньої згоди, переважно реклами; *тролінг* (від англ. to trolling); *гаджет* (від англ. gadget), що називає цифрове обладнання на зразок мобільного телефона, смартфона, електронної книги; *блог* (від англ. log) – різновид медіа-повідомлень. На блогах розміщують зміст у вигляді повідомлень, фото- та інші матеріали, що регулярно поновлюються та ряд інших. Є багато запозичень для позначення понять суспільно-політичного життя та професійної сфери: *бренд-менеджер*, *супервайзер*, *стейкхолдер*, *тьютор*, *промоутер*, *дигер* та інші.

Від засвоєних іншомовних слів за типовими для української мови словотвірними моделями може утворюватися ціла низка спільнокорених новотворів, формуючи словотвірні ґнізда, наприклад: *гуглити*, *гуглення*, *розвіртуалитись*, *забанити*, *спамити*, *тролити* тощо: Порошенко пожалівся, що його *тролять* через телемедицину в селі (Новини «Інтер»). Мовознавець Ірина Фаріон зазначає: «Поширення новоанґлізму «троль» та похідних від нього як символу скандинавської культури може розширити наш багатий ряд синонімів до слова «біс».

Дослідник О. Стишов у статті «Семантичні неологізми в дискурсі українськомовних мас-медіа початку ХХІ століття»

стверджує услід за Ж. Колоїз: «Процеси семантичної деривації виступають потужним фактором, що забезпечує інноваційні зміни в мові, через це теорію семантичної деривації варто не заперечувати, а розвивати» [2, с.365]. Слід зауважити, що в корпусі неології семантичні інновації набувають суттєвого значення. Такі похідні виникають шляхом розщеплення семантики слова і використання лексичних сем у метафоричному ракурсі. О. Стишов зауважує, що проблема семантичної деривації на початку ХХІ століття потребує ґрунтовнішого розгляду, «оскільки кількість неосемантизмів неухильно зростає та урізноманітнюється, заповнюючи номінативні лакуни, збагачуючи емоційно-експресивні засоби загальнонародної української мови»[2, с.366].

Згідно зі СУМ в 11 томах слово *полотно* має такі значення:
ПОЛОТНО́, *á, с.*

1. Конопляна, лляна, бавовняна, а також штучна або шовкова тканина особливого переплетення. *Яка пряжа, таке й полотно ляже* (Укр.. присл., 1955, 104); 246); * *Образно. Зимовий вечір усе ткав і ткав над селом свої полотна, і вони ніжно спадали з невидимих верстатів на прихоплену морозцем землю* (Стельмах, I, 1962, 641); * *У порівн. А он з-за гаю виглядає Ставок, неначе полотно* (Шевч., II, 1963, 253); *Юля стояла під повіткою, .. бліда як полотно* (Тют., Вир, 1964, 426).

2. Те саме, що **полóтнице** 2. *Над Дніпром.. Здіймався пам'ятник герою, І ще прикритий полотном* (Нагн., Пісня., 1949, 138); // *У живописі — шматок тканини для малювання картин (звичайно олійною фарбою). Пекарня була залита таким ясним світом, що полум'я в печі тільки червоніло, буцім намальоване на полотні* (Н.-Лев., III, 1956,73);

3. Картина художника (звичайно на тканині). *З полотна дивились .. змінливі зелені вогні і старе золото пишиного во-лосся* (Коцюб., II, 1955, 437); *Величні красоти гірської природи показано на численних полотнах* (Ільч., Вибр., 1948, 46); // Літера-турний або музичний твір, який зображує широку картину чого-небудь; *«Тарас Бульба» М. В. Лисенка — монументальне епіко-героїчне патріотичне полотно про боротьбу українського народу проти польсько-шляхетських загарбників* (Мист., 3, 1955, 28).

4. Проїзна поверхня залізничної, автогужової та ін. доро- ги. *За насипаним полотном залізниці стримів Солом'янський шпиль* (Н.-Лев., IV, 1956, 258);

5. *спец.* Складава частина якого-небудь механізму, що має вигляд стрічки, смуги. *Транспортувальне полотно з людською бережливістю і акуратністю несло колосся в приймальну камеру молотарки* (Рад. Укр., 4. VIII 1959, 2).

6. *спец.* Плоска тонка частина якого-небудь інструмента, знаряддя і т. ін. *Полотно пилки завжди тримають перпендикулярно до різаної площини* (Хлібороб Укр., 6, 1970, 40); *Складається ножівка з рамки — суцільної або розсувної і ножівкового полотна, закріпленого в рамці* (Слюс. справа, 1957, 159).

7. Одна з двох половин дверей, воріт і т. ін.; стулка. *У Києві вже зроблені перші кроки по впровадженню нового засобу облицювання дверних полотен* (Наука., 11, 1964, 29) [СУМ-11, VIII, с. 98].

У ЗМІ лексему *полотно* використовують як синонім до запозичень *веб-сторінка, веб-сайт, сторінка в часописі*: Ця звістка облетіла всі *полотна інтернету* (ТСН, канал 1+1).

Отже, як бачимо, переважна більшість інноваційної лексики в сучасних ЗМІ – це англомовні запозичення, словотвірні відіменникові похідні та семантичні неолексеми. Бурхливий розвиток «субстандартної лексики» свідчить про глобалізаційні процеси в системі мови. Екстралінгвальні чинники зумовлюють продукування неологізмів із метою мовної економії, експресії чи новизни, яких потребує публіцистичний стиль.

Література

1. Пігур М. В. Динамічний словотвір: навчальний посібник для студентів філологічних факультетів. Тернопіль: Осадца Ю. В., 2018. 71 с.

2. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. Київ: Наукова думка, 1970—1980. Т. 8. С. 98.

3. Стишов О. А. Семантичні неологізми в дискурсі українськомовних мас-медіа початку ХХІ століття. *Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького педагогічного університету*. 2015. Вип. 13. С. 364-374.